

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидатки юридичних наук, доцентки Токаревої Віри
Олександрівни на дисертаційне дослідження Узунова Сергія
Опанасовича**

**на тему «Договір про управління спадщиною за цивільним правом
України», поданого на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність дослідження договору про управління спадщиною за цивільним правом України обумовлена зростаючими суспільними потребами у врегулюванні спадкових правовідносин, що стають дедалі складнішими через соціально-економічні та правові трансформації. Інститут управління спадщиною набуває особливого значення в умовах сучасної правової та економічної реальності, де зростає частка активів, що потребують професійного управління, особливо коли спадкоємці відсутні або не можуть негайно вступити у права спадкування.

Стрімкий розвиток ринкової економіки, розширення кола об'єктів спадкового майна, зокрема цифрових активів та інтелектуальної власності, призвів до необхідності удосконалення правових механізмів управління спадковими активами. Зростання кількості випадків, коли спадщина включає підприємства, цінні папери, цифрові активи або значні матеріальні об'єкти, робить питання управління спадщиною особливо актуальним, оскільки їх неналежне адміністрування може призвести до значних втрат або неправомірного привласнення майна.

На тлі війни та економічних потрясінь особливої актуальності набуває питання управління спадщиною осіб, що загинули внаслідок бойових дій, а їхні спадкоємці можуть перебувати за межами країни або у складних життєвих обставинах. Це вимагає законодавчого закріплення чітких правил управління майном, що залишилося після загиблих військовослужбовців та

цивільних осіб, а також визначення механізмів його збереження до моменту прийняття спадщини.

Крім того, розвиток цифрових технологій створив новий пласт правових проблем, пов'язаних із спадкуванням цифрових активів, таких як криптовалюти, акаунти в соціальних мережах, електронні платежі та інші цифрові об'єкти, що мають економічну вартість. Відсутність чіткого законодавчого регулювання у цій сфері може призвести до втрати цінних активів або їх незаконного використання сторонніми особами.

Одним із ключових аспектів актуальності дослідження є також проблема забезпечення ефективного контролю за діяльністю управителя спадщиною. На практиці трапляються випадки зловживань повноваженнями управителів, недостатнього контролю за їхньою діяльністю з боку спадкоємців або органів влади, що може призводити до розтрата спадкового майна або його неправомірного використання. У зв'язку з цим, актуалізується потреба розробки механізмів ефективного моніторингу та притягнення відповідальності управителів, а також забезпечення прозорості процесу управління.

Не менш важливим є правове регулювання договору про управління спадщиною в контексті міжнародного права. У сучасному глобалізованому світі дедалі частіше виникають ситуації, коли спадкове майно перебуває в різних юрисдикціях, що створює додаткові труднощі для його управління. Відсутність уніфікованих норм щодо міжнародного управління спадщиною ускладнює правозастосування та може створювати конфлікти між законодавствами різних країн.

Таким чином, актуальність цього дослідження визначається потребою комплексного аналізу існуючих правових механізмів управління спадщиною в Україні, розробки пропозицій щодо їх удосконалення, уніфікації норм із міжнародною практикою та підвищення рівня захисту прав спадкоємців і третіх осіб, які мають законний інтерес у спадковій масі. Враховуючи зазначені проблеми, дослідження є вкрай важливим як з теоретичної, так і з

практичної точки зору та має вагоме значення для подальшого розвитку цивільного права України.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права «Проблеми реалізації і захисту цивільних прав та інтересів з погляду антропологічного підходу в цифрову еру» на 2021-2025 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людино центристському вимірі в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, які сформульовані у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, мають достатній ступінь обґрунтованості та є переконливими, що свідчить про опрацювання дисертантом в достатній мірі відповідного інформаційно-правового матеріалу: Конституції України, ЦК України, законів і підзаконних нормативних актів України та зарубіжного законодавства, наукової літератури, що стосується дослідження договору про управління спадщиною. Слід зазначити, що автором було опрацьовано значний масив літератури. Заслуговує на увагу і те, що автором була проведена робота з аналізу судової практики.

Ознайомлення з дисертацією дає підстави стверджувати, що робота містить основні необхідні для такого дослідження компоненти – критичний аналіз досягнень більшості попередніх дослідників цієї та суміжних проблем, увагу до зарубіжного досвіду, аналіз законодавства стосовно договору про управління спадщиною, належну апробацію результатів дослідження.

Основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані автором у дисертації, в тому числі й ті, що віднесені до наукової новизни, мають відповідний рівень обґрунтованості. Цього вдалося досягти шляхом

критичного аналізу робіт вітчизняних та зарубіжних вчених, чинного законодавства України та законодавства зарубіжних країн, судової практики.

Науковий апарат рецензованої дисертації є достатньо високим, матеріал викладений згідно з вимогами наукового стилю, української стилістики та лексики є чітким, доступним і юридично грамотним.

Методологія дослідження ґрунтується на використанні як загальнонаукових (діалектичний, логічний (аналіз, синтез, наукова абстракція, індукція та дедукція, структурно-системний та ін.), так і спеціальних методів (порівняльно-правовий, статистичний, моделювання та ін.), які ґрунтуються на принципах об'єктивного, комплексного та всебічного аналізу відносин в обраній сфері дослідження.

Метою дослідження є комплексний аналіз правової природи договору про управління спадщиною за цивільним правом України, виявлення проблемних аспектів його правового регулювання та практичного застосування, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення законодавства і правозастосовчої практики в цій сфері з метою забезпечення ефективного захисту прав та інтересів спадкоємців чи інших зацікавлених осіб.

Для досягнення поставленої мети дисертаційної роботи автором було проаналізовано стан наукових розробок, присвячених питанням, які стосуються управління спадщиною та визначено напрями дослідження; проаналізовано поняття управління майном в цивільному праві та визначено правову природу договору про управління майном; розглянуто основні теоретичні підходи до управління майном та договору управління майном; охарактеризовано поняття охорони спадкового майна та управління спадщиною; досліджено правові основи управління спадщиною в цивільному праві України; виявлено особливості правового регулювання управління спадщиною; проведено порівняльний аналіз правового регулювання управління спадщиною в різних зарубіжних правових системах та визначено спільні риси й відмінності у підходах до управління спадщиною; виявлені

найкращі практики зарубіжного досвіду, які можуть бути використані в українському законодавстві; надано загальну характеристику договору про управління спадщиною; визначено основні елементи договору про управління спадщиною; визначено суб'єктний склад договору про управління спадщиною; охарактеризовано зміст договору про управління спадщиною; досліджені права та обов'язки сторін аналізованого договору; розглянута процедура та визначені основні вимоги до укладання договору про управління спадщиною; досліджені практичні аспекти виконання договору про управління спадщиною та визначені основні проблеми, що виникають при виконанні договору; розглянуті правові підстави та порядок припинення договору про управління спадщиною; визначені підстави відповідальності сторін за невиконання або неналежне виконання аналізованого договору; запропоновані рекомендації для вдосконалення законодавства та правозастосовної практики у сфері управління спадщиною.

Структура роботи обумовлена метою і предметом дослідження. Логічність побудови викладення матеріалу дозволила автору розкрити теоретичні та практичні питання укладання, зміни та припинення договору про управління спадщиною.

Наукові положення, висновки і рекомендації, які викладені у рукописі дисертації, є достатньо обґрунтованими, що свідчить про опрацювання дисертантом достатнього емпіричного матеріалу.

Назва і структура дисертаційного дослідження визначені досить зважено і чітко, орієнтують на коло проблем та практичних завдань, які слід було вирішити при проведенні дослідження договору про управління спадщиною. Не викликає заперечень й детальне дослідження всіх зазначених питань у окремих розділах і підрозділах дослідження.

Основні положення, теоретичні висновки та практичні рекомендації, сформульовані в дисертації Узунова Сергія Опанасовича, викладені у 3 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, а також у 4 тезах доповідей на наукових і

науково-практичній конференціях. Посилання на авторські публікації у роботі присутні.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи виконане дисертаційне дослідження, разом із тим слід звернути увагу на його окремі положення, що мають дискусійний характер:

1. У дисертації визначено договір про управління спадщиною як договір з елементами довірчого управління, проте не зазначено чи є цей договір окремим видом цивільно-правових договорів. Зокрема, у роботі немає достатнього обґрунтування, чим договір про управління спадщиною принципово відрізняється від загального договору управління майном.

2. У роботі недостатньо уваги приділено питанням управління цифровими активами (криптовалюти, акаунти, електронні бази даних тощо), які можуть входити до складу спадкового майна.

3. У дисертації запропоновано встановити максимальну винагороду управителя у розмірі 10% вартості спадкового майна або доходу від управління. Проте немає обґрунтування, чому саме цей відсоток є оптимальним.

В цілому критичні зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, оскільки більшість із них належить до спірних і не стосуються основних, концептуальних положень дисертації.

Висновок. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки і рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною і мають не лише теоретичне, а і практичне значення. Наведені зауваження до дисертації свідчать про те, що дослідження даної проблематики може бути продовжено.

Таким чином, рецензована дисертація є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, які у сукупності вирішують конкретну наукову задачу – здійснена теоретична розробка проблем

укладання, зміни та припинення договору про управління спадщиною за сучасним цивільним законодавством України.

Підсумовуючи вищезазначене, є всі підстави вважати, що дисертаційне дослідження Узунова Сергія Опанасовича на тему «Договір про управління спадщиною за цивільним правом України» відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Дисертація є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання розвитку науки цивільного права щодо визначення правової природи договору про управління спадщиною, а також формулювання пропозицій про вдосконалення чинного законодавства України щодо правового регулювання цього договору, а її автор – Узунов Сергій Опанасович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензентка

кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри цивільного права
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Віра ТОКАРЕВА